

Енергија опасног смера

Само уколико добро познамо појавне облике сваког национализма, можемо да се ефикасно боримо против национализма - каже наш суговорник из чије ћемо најновије књиге „Речник националисте“ објавити најзанимљивије дијелове

— Национализам задовољава различите људске потребе на лажан начин, али их ипак задовољава. Окупира цело биће својих поданика и уколико се националистичкој убеђености не супротстави комунистичка акција и социјалистички покрет Југославија неће далеко доћи. Значи да савез комуниста и остало организовано друштво морају да шире канале за различите потребе људи. Ако се на пример, оно што се сад јавља као алтернативни покретан блок сузбија као непријатељски, велика је вероватност да се постигне оно што је урађено са омладином на Косову односно да дође до угуравања у национализам. Наш проблем је што нисмо способни да апсорбујемо различите реалне интересе који могу само да јачају покрет за самоуправљање.

Ово каже Душан Јањић млађи теоретичар нације (рођен 1950), који ускоро брани докторски рад о односу нације и државе. Повод за разговор налазимо у чињеници да мали али живахни истраживачко-издавачки центар ССО Србије за неку седмицу објављује „Речник 'националисте“, његову трећу књигу из које „Борба“ од сутра преноси неколико дијелова.

Односи којих нема

У кризним временима, добу повишеног тонуса, испливава све најбоље и све најгоре. Код нас нарочито ово друго, односно спој етатизма и национализма?

— На делу је криза етатистичког, парламентарног управљања друштвом, па и представљања нације. Криза је тако дубока да су и међунационални односи битно поремећени. Чак би се могло рећи да је за поједине средине, као што је Косово, питање да ли уопште имамо међунационалне односе!

У кризи морају да постоје напетости, али код нас је тај повишени тонус чешће усмерен у национализам, у еуфорију - мада та иста енергија и то готово истих тих људи, може да се усмери и у револуционарном правцу. Зашто код нас нема самоуправљања као покрета, зашто радничка класа и СК управо у кризи не показују своју авангардност? Зато што је у кризи и концепт авангарде, долази се до зида, јер постојећи концепт не дозвољава велике покрете, а самим тим ни резове. Уместо да смо се навикли на социјалне потресе, навикнути смо, бежећи од класних сукоба, на међунационалне. Мислим да се класни сукоби, које смо избацили кроз прозор, враћају у најгорем могућем облику – у виду међунационалних. И у тој ситуацији када СК све више долази у ситуацију у којој не може ни да контролише процесе а камоли да предводи самоуправни покрет.

Навикли смо се на националистичке демонстрације а зашто нема антинационалистичких? Зар партија рецимо, тамо где је то потребно, и на тај начин не би могла да се исказе?

Може ли се говорити о одговорности самог система за национализам.

— У наш систем је уграђен приоритет посебних интереса. Општина, покрајина, република... сви превасходно одговарају само за своје. То је логика приватне својине претворена у државно-групну и тој „своје-моје“ идеологији најближи је национализам. Социјализам, међутим подразумева и „наше“.

Државно-правни субјективитет нације је, наравно признат али нигде не пише да је република само национална држава. Она је и држава припадника других народа и народности који у њој живе, а осим тога је и самоуправна заједница. Међутим, представници „блока на власти“ импутирају да је република једино национална држава, односно своје лидерско нацио-бироократоко виђење скривају иза нечега што је систем. Бироократија, која је иначе посредник између класа, у социјализму је у ситуацији да води и зато јој све више требају држава и нација као извор легитимитета па се јављају и свесне акције на прогуравању или подржавању оних момената системских решења или праксе који одговарају затварању границе националних држава.

Унитаризам слабих шанси

Све више има опасности од „легалног национализма“.

— Много је основа да се говори о томе шта се обично назива легалним национализмом. Бироократија прави савезе са разним другим струјањима - од профашистичких и грађанских до апстрактно-интернационалистичких, „оном делу где се одбацује нација, а то се користи као негирање нациоиналности других. Овај национализам се кроз политичке говоре или науку угурује у систем и постаје саставни део „организма“. Његова предност пред омладинским или неким другим маргиналним национализмима је у томе што иза себе има институције, има власт.

Албански, хрватски, српски и сваки други национализам имају много тога заједничког, али зар се генералним приступом, говором о истој бити сваког национализма не прикривају специфичности?

— Од Париске комуне 1871. сукоб национализма и социјализма је главни планетарни сукоб, а унутар њега се одвија сукоб класа. Социјализам и национализам су антиподи и није спорно да су начелно сви националисти опасни по социјализам. Али сваки има особене корене, идејна изворишта, социјалне носиоце правце политичких дејстава и различите ефекте. На пример, не може се данас рећи да је у стварности једнако утемељен унитаризам као и сепаратизам, односно да имају подједнаке шансе да разоре југословенско друштво.

Национализам није пао с неба, сваки је условљен посебним приликама. Хрватски се наставља на оно што је био хрватски национални покрет у доба Аустро-Угарске, а знамо ли да је врхунац могућности еманципације била језичка и културна аутономија и да се борба за државу могла водити једино скривена иза борбе за школу или химну, постаје јасније зашто и данас овај национализам има битне ознаке културног - иако он укључује и борбу за власт, а као што се види на примеру усташа, и геноцид.

Српски национализам је растао у другим условима, нема ни Беча ни Пеште, класни је сукоб много отворенији, место и улога цркве су доста другачији. Национализам није био пут да се дође до државе већ је био у служби одбране и њеног ширења.

Из тога нужно произилази да у борби против хрватског национализма не треба ићи на разбијање мита о државности - јер га ни нема. Хоћу да кажем да је потребно распознавање деловања национализма. Само ако га анализирамо моћи ћемо да се ефикасно боримо и да га превазилазимо!

Мецене коче науку

Не лечи се сваки национализам истим лековима. Тако, шта се у време тоталне дезинтеграције Југославије постиже истицањима да је унитаризам стална опасност? Генерално, он то јесте, али каква је његова моћ конкретно данас? Или можемо да говоримо да је парола „Косово-република“ захтев који у крајњој инстанци води одвајању, отцепљењу од Југославије, али тиме се неће победити бирократске тензије за „засебном републиком“. То се неће победити ни оспоравањем националних права Албанаца или потребе постојања аутономије, већ само борбом против бирократског централизма који стоји на путу отварања Покрајине према Републици и Југославији.

Спомињете потребу анализирања међунационалних односа. Шта је са знанственим мишљењем о националном?

— Изворних емпиријских истраживања има толико да би се сви могли побројати на прсте једне руке. У Југославији се више не ради на проблематици нације због организационих, кадровских или и много дубљих идејно-политичких разлога. Све институције су назови националне а републичко-покрајинско меценство као да спречава бављење националним у југословенским оквирима. Имамо неке институције које би то морале да раде, али Центар за друштвена истраживања при Председништву ЦК СКЈ или рецимо Центар „Едвард Кардељ“ не иду свесно у истраживања већ ту и тамо ударе по неку расправицу. Центар при Марксистичком центру ЦК СК БиХ покушава да буде југословенки, па окупља ауторе из свих делова земље, али још није југословенски по предметима изучавања.

Код нас многи живе од нације али мало од истраживања нације. Колико ми је познато од рата је на нацији докторирало, не рачунајући језичаре и историчаре, мање од 20 људи. Бавити се националним је тешко, јер је ово још увек врућ кромпир, шкакљиво подручје. Предмет истраживања страшно је исполитизован и директно се уносе страсти. Осим тога, ова област је под изузетним патронатом државе, односно политичара - што је и разумљиво пошто је национално једна од главних полуга управљања Југославијом.

Функција науке је прогнозирање.

— Степен научних спознаја не пружа озбиљну подлогу за прогнозирање, али ја лично могу рећи да на постојећим претпоставкама, а њих карактерише дезинтеграција друштва и постојање центара моћи који само могу да један другог блокирају а не и да нешто заједнички направе или један другог надвладају - нећемо изаћи из кризе међунационалних односа. Напротив, могло би се са доста сигурности тврдити да ће долазити до све већег подожављења нација, а тиме и до све више националних сукобљавања. Историја Југославије најбољи је доказ да ако она напредује онда задовољава све чланице, односно - ако стагнира — њене чланице почињу да се пребројавају око свог учешћа.